

kezet a cikkben az a figyelmeztetés, hogy több szeretettel viseltesünk a másvallásúak iránt. Úgy is elég a szeretet ebben, de sajnos viszonzásra a másvallásúak között nemigen talál.” – fogalmaz a bizottság jegyzőkönyve, az a jegyzőkönyv, mely az indexre tételhez szükséges alapot szolgáltatta. Különösebb kommentár a kétféle szellemiség jellemzésére, gondolom, nem szükséges. Prohászka gondolatai itt is előremutatók, ez talán abból is kítűnhet, ha a jelenlegi pápa, II. János Pál gondolataival vetjük egybe őket: „Különösen azokhoz szeretnék fordulni, akik a keresztség szentsége és az azonos – bár nem egyformán értelmezett – hitvallás révén valódi, bár még nem tökéletes közösségben vannak velünk....Közösen tegyünk tanúságot közös meggyőződésünkről: az ember méltóságáról, akit Isten teremtett, Krisztus megváltott, a Szentlélek megszentelt és ebben a világban arra hívta meg, hogy ennek a méltóságnak megfelelő életet éljen.” (5)

A fenti, vázlatos és kiragadott példák Prohászka gondolataiból talán valamiképp érzékeltetni tudják, hogy igen érdekes és tényleg máig bíró aktualitással rendelkező problémakör az, ami a kötet írásait tanulmányozva kibontakozik előttünk. Talán ez a máig ívelő aktualitás adja a legizgalmasabb intellektuális élményét a könyv olvasásának és indokolja az újra kiadást is, túl azon a praktikus indokon, hogy a három műből legalább kettő gyakorlatilag hozzáférhetetlen. A mai olvasó maga ítélheti meg, szinte egy évszázad távlatából, hogy milyen mértékben jelentenek tiltani való tévedést, illetve a történelem által igazolt reformtörekvéseket Prohászka gondolatai. Talán ez a „szellemi kaland”, ennek az utólagos oknyomozásnak a lehetősége a világegyház és egy magyar szerző esetében lehet az, ami az oktatás különböző szintjein dolgozók számára is figyelemreméltóvá teheti e könyvet, a „tiltott könyvek” egyetlen magyar vonatkozású írás-együttesének mostani kiadását.

Jegyzet

(1) PROHÁSZKA Ottokár: *A napbaöltözött ember* című könyvében. Gondolat, Bp, 1994. 121. old.

(2) PROHÁSZKA Ottokár: *Az elme útjai*. Ö. M. 14. k. Bp, SZIT, 1928. 246. old.

(3) In: *Az egyház társadalmi tanítása*. SZIT, Bp, 1994. 221. old.

(4) GERGELY Jenő: i. m. 122. old.

(5) Sollicitudo rei Socialis. In: *Az egyház társadalmi tanítása*. 524. old.

PROHÁSZKA Ottokár: *Élő kereszténység*. Kairosz Kiadó, Bp, 1999.

S. Szabó Péter

Egy régi magyaros konferenciakötet

A 'Janus pannonius és a humanista hagyomány' című kötet szerves folytatása a 'Neolatin irodalom Európában és Magyarországon' című 1996-os konferencia-kiadványnak, mint ahogyan tárgya (az 1997-es pécsi Janus Pannonius-konferencia) is szerves folyománya volt az 1996-os pécsi Janus-kollokviumnak.

A folytonosságot már a kötetek arculata is hangsúlyozza, kezdve az azonos borítási technikával – melynek minősége persze nyilván nagyban függ a pécsi egyetemi könyvkiadás technikai lehetőségeitől is – egészen a humanista epigrammák és a hozzájuk tartozó metszetek alkalmazásáig (ezúttal Beatus Rhenanus Janus-kiadásának grafikáiról és Achille Bocchi verséről van szó).

Ha kötetek ilyen szorosan egymáshoz kapcsolódnak, akkor az sem meglepő, hogy a róluk szóló recenziók is rokonai egymásnak. Ezúttal azonban nem ismétlem meg a régi

magyar irodalomtörténészek virtuális közösségének sajátos beszédmódjáról írott s az újabb elméleti aspektusok iránti – néhány kivételt nem számítva tendenciózus – közömbösségükre vonatkozó megállapításokat (ld. erről cikkemet az Iskolakultúra 1999/3-as számában), legfeljebb csak annyiban, amennyiben a címben szereplő „irodalmi hagyomány” fordulatot faggatom majd egy kissé. Nem ismétlem meg álláspontom azért sem, mert véleményem sokban eltér már az 1998 tavaszán leszögeezettétől.

A mai konferencia-szervezést számos – nem egyszer cseppet sem tudományos – szempont határozza meg, ezért van, hogy olyan sokszor nem az adott diszciplína belső logikája jelöli ki a témát, hanem évfordulók, ünnepnapok, s legtöbbször az ezeket preferáló finansziális szempontok. Noha *Janus Pannonius* kétségtelenül legfontosabb kanonikus szerzőink közé tartozik, s a Janus-kutatás márcsak a költő humanista kozmopolitizmusának köszönhetően is eleve legjobb nemzetközi témáink becsületét öregbíti, mégis feltehető a kérdés: vajon szerencsés-e egymás után két nagy konferenciát szentelni gyakorlatilag azonos témának? Akkor, amikor a hazai régikultúra-kutatás oly sok friss, ösztönző és nemzetközileg „piacképes” problematika vizsgálatával adós, hogy csak a nem inter-nális – tehát nem kizárólag az orvostudomány képviselői által hobbiból művelt – szociológiai igényű medicinatörténetet említsem. (1) Kérdés az is, hogy nem kellene-e általánosabb témakörök megjelölésével konferenciákat hirdetni, ahogyan például az International Society for Intellectual History tagjai teszik, azzal a céllal, hogy minél több, szerteágazó érdeklődésű kutató cserélhessen eszmét rendezvényeiken, ily módon is szolgálva a különböző korok és diszciplínák bűvárainak bizton gyümölcsöző dialógusát.

A régi magyar irodalom kutatói, úgy hiszem, ab ovo nem csak irodalomtörténészek, mindig is interdiszciplináris történeti tanulmányokat végeztek, ezt a sokirányúságot már csak tudományterületük tárgya is meghatározza: a régi magyar irodalom. E szóösszetételben az irodalom korántsem a modern értelemben vett belletrisztikai szövegtípusok összességével kapcsolatos képzeteket jelenti, hanem egy jóval szélesebb műveltségi kört, a cicerói hagyományokból táplálkozó humanista litterae-t, illetve a hozzá hasonló irodalomfogalmakat. Ha nem így volna, a régi magyarosok valószínűleg csak a poézis és a poétika hatáskörébe tartozó szövegeket firtathatnák, márpedig ez nem felel meg diszciplínánk valóságos gyakorlatának. (2) Mindez persze sokak számára nem világos, mert például intézményeink – főként egyetemeink – struktúrája is mást sugall. Ezúttal bizony nem lehetnek kratilista, mert akkor azt kellene mondanom, a tudományszakok és intézményeik nevei lényegileg azok, amik, illetve hogy a dolgok megváltozásával a szavak változásának is együtt kellene járnia. Kratilistaként nem érthetném meg például, hogy egy eminens módon archeológiai cikk – mint *Kárpáti Gáboré* Janus feltételezett sírjáról – hogyan kerülhet irodalomtörténeti kötetbe. Nyilván nem kielégítő magyarázat az, amelyik így érvel: a történeti szerző testi mivolta épp úgy az irodalom intézményrendszerének része, mint ahogy például sírja is, hiszen ez egy modern literatúra-fogalom kritikátlan visszaolvasása volna egy olyan korba, amikor más fogalmak működtek. Éppúgy megkérdőjelezhető volna *Szabó András* – a klasszikus diszciplína-felosztás szerint – kimondottan történész értekezése *Joachim Georg Rheticus*-ról, *Kopernikusz* tanítványáról. (3) *Hermogenész* követőjeként pedig meg kellene változtatnunk elnevezéseinket – hiszen irodalom fogalmán ma már nem a teljes írásbeliség termelte szövegekkel kapcsolatos képzeteket értjük –, jómagam azonban sok, szellemi értelemben fiatal barátommal, megkerülve a Platón-figurák kínálta kettősséget, inkább az irónia eszközához folyamodván a „rég magyarázat”, illetve a „rég magyaros” – közösségünk szóbeliségében régóta élő – kifejezéseket használok, s hagyom átíratni e szavak jelentését a régi kultúra kutatói eredményeinek sokszínűségével. Ily módon gyakorlat s elmélet kéz a kézben járhatnak, senki sem mondhatja ugyanis, hogy a régi magyarosok kizárólag csak a mai irodalomdefiníciók kijelölt szövegtípusok egykori – vélt – megfelelőivel foglalkoznának. A régi magyaros kultúránk múltjával törődik, írott vagy ikonografikus források értelmezésével. Múl-

tunkat természetesen éppígy nemzetközi kontextusban vizsgálja, amiképp ma is csak egy jó értelemben vett nemzetköziség jegyében érdemes nemzeti kultúránkat művelnünk. A jelen Janus Pannonius-kötet ilyen nézőpontot érvényesít.

Tanulmányai az előző kiadványban megszokott módon két nagyobb csoportra oszlanak: a Janus-ról szólókra s a humanista tradícióval általánosabb értelemben foglalkozókra. Az előbbi csoportban az életrajzi vonatkozású cikktől (*Ritókkné Szalay Ágnes*) Janus filozófiai műveltségét tárgyaló tanulmányon át (*Jankovits László*) a költő történelem-szemléletével foglalkozó – meglehetősen rövid! – tanulmányig (*Marianna D. Birnbauer*), illetve a Janus 18. századi recepcióját ismertető írásig (*Szelestei N. László*) sok minden megtalálható. A második csoportban emblematikától (*Tüskés Gábor*) a Zsámboky feledett kortársát, Hadrianus Junius-t bemutató íráson át (*Eredics Péter*) a horvát humanisták 16. századi magyarság-képét elemző tanulmányig (*Sokcsévits Dénes*) terjed a spektrum.

Nem pusztán irodalomtörténeti munkát vehet tehát kezébe az olvasó, hanem jóval inkább a hazai Janus-kutatás nélkülözhetetlen szakirodalmát, ekképp pedig egy, a magyarországi humanista kultúrát értelmező könyvet.

Jegyzet

(1) Vö. LINDEMANN, Mary: *Medicine and Society in Early Modern Europe. (New Approaches to European History 16.)*. Cambridge University Press, 1999.

(2) Fogalomtörténeti kérdésekben TOLNAI Vilmos: *Bevezetés az irodalomtudományba* (Bp, 1922.), SZILI József: *Az irodalomfogalmak rendszere* (Bp, 1993.) című könyveire és Paul Oskar KRISTELLER: *The Modern System of the Arts* című tanulmányára támaszkodtam, vö.: *Renaissance Thought and the Arts. Collected Essays*, Princeton University Press, 1990. 163-227. old. Az Universitas-kiadó *Historia Litteraria* című sorozata állandó fülszövegében szellemesen fogalmaz ügyünkben: „irodalom mindaz, ami le van írva.”

(3) Kortárs értelemben persze minden irodalomtudós eredendően történésznek számít, amennyiben az általa kért szövegek és művek, illetve saját kérdése – tehát intellektuális cselekvései – történetiségét megkezdhetetlen kondíciónak tekinti.

JANKOVITS László és KECSKEMÉTI Gábor (szerk.):

Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány.

JPTE, Pécs, 1998.

Szentpéteri Márton